

TURKISK UNGDOMSUPPFÖSTRAN OCH TURKISK NATIONALISM

Av docent GUNNAR JARRING, Lund

I DET berömda sexdagarstal, som Gasi Mustafa Kemal pascha — sedermera Kemal Atatürk — höll i Ankara den 15—20 oktober 1927, gav han icke blott en vid historisk översikt över den turkiska frihetskampen och de problem, som voro sammanknippade med denna. Han skisserade även upp linjerna för hur det nya Turkiet skulle utformas. Man kan, om man så vill, redan vid detta tidiga datum utläsa ett politiskt testamente ur hans ord. Ingenstädes framstå klarare hans önskemål beträffande Turkiets framtid.

Turkiets starke man tryckte i detta sitt tal särskilt hårt på att den enda politik, landet skulle följa, var den nationella. Mustafa Kemal yttrade bland annat följande: För att vår nation skall kunna leva lyckligt, starkt och länge, är det nödvändigt, att staten följer en rent nationell politik och att denna politik i detalj överensstämmer med vår inre organisation och stöder sig på denna. När jag talar om nationell politik, så skulle jag vilja ge den följande innebörd: att inom våra nationella gränser arbeta på nationens verkliga lycka och välgång, under det att vi helt stödja oss på vår egen makt för att upprätthålla vår existens ... att icke föra folket dithän att det strävar mot överkliga mål, vilka dessa än må vara, vilka endast kunna föra olycka med sig ...

Man kan tryggt påstå, att Turkiet har följt denna politik, såsom den skisserats upp av Mustafa Kemal, och att det fortfarande följer den. Turkiet har nu blivit en nationalstat, så ren den kan bli, och den har blivit detta på fredlig väg. Härom vittnar icke minst det störningsfria genomförandet av folkutbytet mellan Grekland och Turkiet och de övriga Balkanmakterna. Mustafa Kemals varning till folket att icke sträva mot överkliga mål kan knappast utläsas annat än som en varning att icke tänka på ett återupprättande av det gamla turkiska imperiet, framför allt

icke i Europa. Turkiet skall uppbyggas inom Turkiet. Turken har blivit vis av skadan och man är nästan frestad att jämföra Turkiets ställning med Sveriges den gången det sades: att inom Sveriges gräns erövra Finland åter...

Det skulle här föra allför långt att försöka åstadkomma en skiss över vad som utträttats i Turkiet under de femton år som förflutit, sedan Mustafa Kemal definitivt övertagit makten. Det var den 29 oktober 1923, som republiken utropades. Den nya staten övertog då ett land, som var förött av fyra krig och ett inbördeskrig. Den som 1938 besöker Turkiet finner inga spår av de olyckor, som övergått landet. Han finner tvärtom en blomstrande stat av synnerligen modernt snitt och med ett tempo, som man närmast får karakterisera som amerikanskt.

Det rent yttre uppbyggandet stöddes i Turkiet av en synnerligen effektivt organiserad inre propaganda och det är denna jag avser att i någon mån få belysa i föreliggande artikel.

Redan vid tiden för ungturkarnas revolution 1908 hade man i Turkiet kunnat spåra en begynnande nationalism, som bland annat tog sig uttryck däri, att en organisation kallad *Türk ocâđi*, »den turkiska härden» bildats. Dess ändamål var att väcka intresse för turkisk litteratur och historia, men den nådde — delvis förkvävd av de många krigen och inre svårigheterna — aldrig någon större blomstring. De sista sultanerna kunde knappast heller se denna rörelse med blida ögon, då den framförde nationellt turkiska synpunkter, som stodo i motsats till sultanen-khalifens mera internationellt betonade muhammedanska. Efter det att republiken Turkiet utropats kunde emellertid de nationella idéerna glädja sig åt större gehör. Den »turkiska härden» fick fortsätta sin verksamhet med allt större stöd. Efterhand ansågs den dock icke tillräckligt tjäna statens intressen och därför ombildades den 1931 till en organisation, som kallas *halk evi*, »folkhus».

Det nya Turkiet är nationalistiskt och demokratiskt — båda strömningarna framträda i folkhusen. De ha bildats av Turkiets enda politiska parti, av det republikanska folkpartiet. Deras syfte är att uppfostra de breda lagren på olika områden. Envar kan bliva medlem i ett folkhus utan att vara inskriven i det republikanska folkpartiet, men ingen kan bliva medlem av de olika folkhusens styrelser utan att vara inskriven partimedlem. På detta sätt övar det härskande partiet kontroll över vad som händer och sker inom folkhusen. Det demokratiska framträder kanske

Atatürks i grönskan inbäddade palats i Ankara.

mest i umgängesformerna i folkhusen. Riksdagsmän och högt uppsatta tjänstemän blandas i broderlig sämja med arbetare och hantverkare i folkhusens föreläsningssalar och lärum. En regel gäller för alla, oavsett vilken ställning han intar i staten: skulle han infinna sig för sent till ett föredrag i ett folkhus, får han finna sig i att stående åhöra detsamma. Här är ett utslag av önskan att uppfostra medlemmarna, hög som låg.

Dessa folkhus äro i våra dagar att finna över hela Turkiet. 1932 funnos 14 folkhus i lika många provinsers huvudstäder. År 1938 har antalet vuxit till 209 med ett årligt besökarantal, som överstiger 6 milj. Man kan utan tvivel säga att rörelsen helt har växt in i det turkiska folkets medvetande.

Arbetet inom varje folkhus bedrivs sektionsvis. Det finns nio avdelningar, vars uppgifter äro fördelade enligt följande schema:

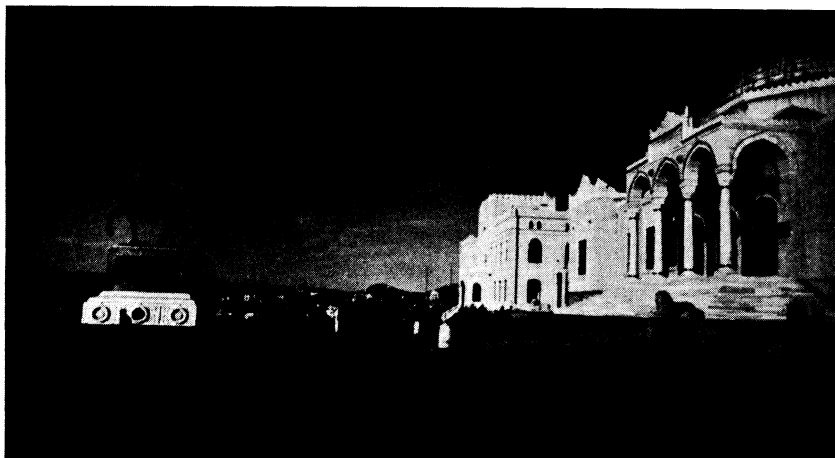
1. Språk, litteratur och historia.
2. Bildande konst.
3. Teater.
4. Sport.
5. Socialt arbete.
6. Populärvetenskapliga föreläsningar och studiecirklar.
7. Bibliotek och förlagsverksamhet.
8. Bysektionen.
9. Museer och utställningar.

Det är ganska betecknande, att sektionen för språk, litteratur och historia har fått första platsen. Nationalismen i Turkiet tar

sig — liksom annorstädes — uttryck i ett starkt framhävande av det egna folkets bedrifter i svunnen tid. Turkarna ha sin storhetstid att se tillbaka på. Det man i synnerhet ägnar sitt studium är den allra äldsta turkiska historien, åt den tid då turkfolken välldes in från Centralasien. Då den nuvarande turkiska forskningen förlägger denna mycket långt tillbaka i tiden har följden blivit, att man har kommit att ägna arkeologien ett särskilt fördjupat studium. Detta rent nationalistiska intresse bidrager också till att även utländska forskare ha fått lov att delta i det arkeologiska utforskandet av Turkiet. Man vill se resultat utan alltför långt dröjsmål.

Forskningens rön på historiskt, språkvetenskapligt eller arkeologiskt område serveras i populär vetenskaplig form i folkhusen. Intresset för dessa föreläsningar är oerhört stort i alla delar av landet. I Ankara besöktes dessa föreläsningar under året 1937 av över 25,000 personer, vilket måste anses vara en mycket god siffra för en stad med i runt tal 150,000 invånare.

Varje folkhus är försett med ett rikhaltigt bibliotek, som innehåller litteratur av olika slag, samt turkiska tidningar och tidskrifter. Av vad jag sett, har än så länge endast folkhuset i Ankara nått upp till en nivå, att man skulle vilja jämföra det med ett modernt svenskt stadsbibliotek; de övriga befinna sig under omorganisation. I Ankara arbetar emellertid biblioteket med modernt upprättade kataloger och läsesalarna fylla alla anspråk på utrymmen och ljus och bekväma läsplatser. Antalet biblioteksbesökare var 1935 för alla folkhusen i Turkiet 625,000 och hade 1937 stigit till 1,600,000. Antalet är anmärkningsvärt, i synnerhet om man betänker att stora delar av den turkiska befolkningen även under republikens senare år ej voro skriv- eller läskunniga. Folkhusen driva även förlagsverksamhet och i synnerhet folkhusen i Ankara och Istanbul (Konstantinopel) utge mycket värdefulla arbeten, som ha intresse långt utanför folkhusens vanliga klientel. Det kan vara litteraturhistoriska eller historiska undersökningar eller byundersökningar, d. v. s. lokalhistoriska arbeten. Många skrifter utges, som driva propaganda för höjande av hygien ute på landsbygden, vilket vi skola se i det följande. Folkhusen ha en central tidskrift *Ülkü*, vilken utges av den långt utanför Turkiets gränser kände religionshistorikern och litteraturhistorikern Mehmet Fuad Köprülü, chef för det turkologiska institutet i Istanbul, centralen för den humanistiskt

Folkhuset i Ankara med Atatürks staty.

orienterade turkologiska forskningen i landet. Men dessutom utger varje folkhus av betydelse sin egen tidskrift, som vanligen utkommer en gång i månaden. I dessa tidskrifter offentliggöres numera ett mycket rikt folkloristiskt och etnologiskt material. Det är ju folkhusens uppgift att taga vara på vad som finns kvar av det gångna. Det materialsamlade som i anslutning härtill äger rum i våra dagars Turkiet kan icke nog prisas. Turkiet var före republikens införande så gott som okänt i fråga om folklore och etnologi, inte minst därför att turkarna själva saknade intresse därför. Nu är staten intresserad för att man räddar vad som räddas kan innan den nya tiden — som den själv i exceptionellt hög grad gynnar — har förstört det.

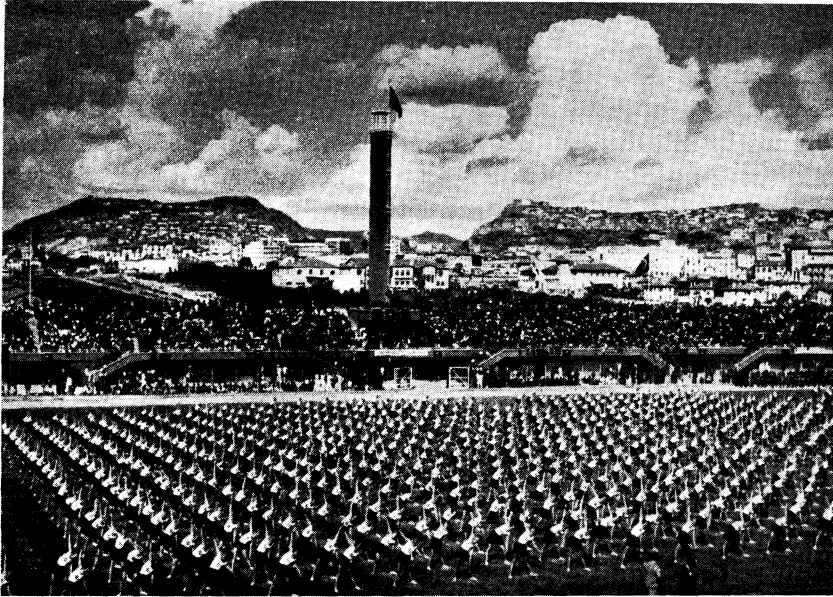
Turkiet har i våra dagar ett fullt modernt skolväsende, som har nått fram till landets mest avlägsna delar. Bland den nya generation, som nu växer upp, behöver man ej längre räkna med analfabeter, om man undantager nomadstammarna i det inre Anatolien och i östra Turkiet, bland vilka man fortfarande får räkna med brister i detta avseende. Förutom folkskolorna finns det fackskolor av olika slag. Men detta räcker icke till ur turkisk uppfattning. Folkhusen ha fått rycka in som ett slags fortsättnings-skolor. Det blir naturligtvis endast frågan om ett frivilligt deltagande och i de flesta fall blir det även frågan om frivillig arbetskraft som lärare. Den undervisning, som ges i folkhusen, lämnas ofta i form av arbete i studiecirkel och i mycket varierande

Modern turkisk ungdom.

ämnen. Ofta är det rena yrkesundervisningen. Härvidlag är det synnerligen anmärkningsvärt hur mycket man lägger an på att få med den kvinnliga ungdomen. Det är som om man ville gottgöra vad århundraden med haremssystem brutit mot kvinnan. Flickorna undervisas i handarbeten och sömnad av olika slag eller i konsthantverk och varje år anordnar man utställningar, dels i respektive folkhus och dels i form av en central utställning i Ankara.

Möjligheterna för den bildande konstens utveckling i Turkiet voro ganska inskränkta av islam under den tid religionen var den faktor, som bestämde över landets kulturliv. Helt annorlunda blev det efter det att Mustafa Kemal kommit till makten. Genom en rad av djupt ingripande reformer bröt han helt islams makt, i synnerhet dess inflytande över skolväsendet. Det steg han tog då han tillät uppsättandet av en staty över sig i Istanbul, var mycket djärvt och måste naturligtvis såra de rättrogna muhammedanernas känslor. Men tiden har snabbt ändrat sig. I dag har varje stad av betydelse sin staty av Atatürk, uppbyggaren av det nya riket. Och den saknas inte ens i en så stockkonservativ

En gymnastikuppvisning i våras i Ankara.

stad som Konya i det inre av Anatolien, där motståndet mot de religiösa reformerna varit störst.

Både bildhuggeri och målning omhuldas nu i Turkiet, mest naturligtvis i den statliga akademien, men kanske med lika stort intresse i folkhusen. Här når man icke så högt som i akademien, men i folkhusen upptäckas begåvade ungdomar, som sedan få resa till Ankara för att få vidareutbildning på statens bekostnad. Den nya konsten i Turkiet följer europeisk förebild och även synnerligen modernt betonade strömningar inom konsten tillåtas att sticka fram. Teatern var också av ringa betydelse i det gamla Turkiet. Numera har den avsevärt ryckts upp, kanske inte minst på grund därav att man upptäckt dess propagandavärde. Här tjäna återigen folkhusen det republikanska folkpartiets idéer. Unga amatörer uppföra tekniskt väl genomarbetade stycken inför en fulltalig och synnerligen intresserad publik, som på detta sätt på ett mildt och behagligt sätt bibringas de idéer, som bygga upp den nya staten.

Så kommer det en avdelning, som har tagit sporten till sin huvuduppgift. Sport säger dock icke allt, som innefattas i denna avdelning. Riktigare hade varit att kalla den avdelningen för

fysisk fostran. Den turkiska ungdomen av i dag skall vara fri och oberoende intellektuellt, lika viktigt är det emellertid ur kemalismens — det sammanfattande namnet på Mustafa Kemals ideologi — synpunkt att ungdomen är fysiskt oberoende. Svensk gymnastik infördes ganska tidigt på skolschemat i Turkiet. Efter folkhusens upprättande har det uppstått en oerhörd mängd sport- och gymnastikklubbar överallt i landet. Den 19 maj — den dag, år 1919, då Mustafa Kemal landsteg i Samsun för att begynna sitt befrielseverk — är över hela landet ägnad åt stort anlagda gymnastikuppvisningar och uppmarscher. Även på sportens område märker man det kvinnliga inslaget mycket starkt.

Slutligen ha folkhusen en uppgift, som inte är minst viktig: att bedriva socialt arbete. Turkiet har en bondebefolkning, som utgör i runt tal 70 % av befolkningen. Den lever fortfarande under ganska svåra ekonomiska förhållanden, då jorden i flesta turkiska landsdelarna icke är allt för rikt givande. Bostäderna äro för det mesta ohygieniska och dåliga, sjukdomar av olika slag härja, och även om skolundervisningen redan medfört en avsevärd bättring på bondebefolkningens sätt att tänka och reagera, så räcker detta icke. Här ha folkhusens frivilliga kadrer tagit vid. Bönderna skola inse det demokratiska i det nya Turkiet. Förr voro bönderna huvudsakligen till för att betala skatt till en omätlig statskassa. Fick staten endast skatten på laga tid fick också bonden leva i fred. Ingen bekymrade sig om honom. Nu ligger det i den nya statens intresse att visa sig från en annan sida, visa att bondebefolkningen är kärnan i staten och därför bör komma i åtnjutande av all den sociala omvårdnad som kan presteras. Detta omslag i den turkiska uppfattningen är av en oerhörd stor vikt. Det är en revolution i humanitärt avseende. Grupper från folkhusen besöka de ofta mycket avlägsna byarna, tala om för deras invånare att ett hygieniskt levnadssätt är nödvändigt om barnen skola kunna få växa upp friska och starka, visa hur malaria eller ögonsjukdomar lämpligen skola behandlas o. s. v. I de allra flesta fall har man icke tillgång till läkare i dessa byar utan har fått lita till egna medikamenter. Man ger anvisningar vid husbyggen, inte minst i jordbävningstrakterna, där kvinnor och barn, som uppehålla sig i de ofta fallfärdiga husen, bli jordbävningarnas talrikaste offer.

Härmed har jag berört folkhusens viktigaste uppgifter och hur deras arbete utföres. Deras verksamhet är utan tvivel till ovär-

derlig nytta för det uppbyggingsarbete, som utföres i det nya Turkiet. Jag har haft tillfälle att besöka ett flertal olika folkhus i Turkiet under den gångna sommaren och jag har icke kunnat undgå att beundra vad de åstadkomma. Deras arbete medför en fullständig omläggning av turkarnas tankeliv. Det var tidigare i hög grad beroende av islam, med dess motvilja mot allt verkligt framåtskridande.

Turkiet är i våra dagar obestriddigen den ledande makten i Främre Orienten. Denna ställning befästes kanske bäst genom den år 1937 ingångna s. k. Saadabadpakten, varvid Turkiet, Iran, Irak och Afghanistan sammanslöto sig till ett gemensamt anfalls- och försvarsförbund och varvid gamla tvistefrågor om gränser och annat gjordes upp i godo. Sedermera har Turkiet tagit initiativet till att ordna upp förhållandena med de övriga grannarna, och landet spelar numera mycket stor roll i den s. k. Balkanententen. Mustafa Kemals hårda framfart mot islam har — det visar sig nu — icke medfört någon fientlig stämning mot Turkiet i de muhammedanska stater, som ingått i det Främre asiatiska förbundet, och knappast någon annanstans heller. Mustafa Kemals reformation i Turkiet har tvärtom fått tjäna som förebild i många avseenden i andra muhammedanska länder. Jag tror att vi få räkna med att Turkiet i framtiden får stå som skolexemplet för de övriga muhammedanska länderna och att man, såvida icke krig eller annat bryter utvecklingen, får räkna med liknande reformation i de övriga länderna. I Iran har denna redan begynt och är ganska långt kommen under Riza Schah Pehlevi. I Afghanistan begyntes den mot slutet av 1920-talet av den bekante Amanullah, men här kom ett bakslag, då landet knappast vid den tiden var moget för reformer av det europeiska snitt, som Mustafa Kemal vågade sig på i Turkiet.

Under de femton år den kemalistiska regimen bestått i Turkiet har man satt sig före att upptaga europeisk kultur och europeisk teknik, den senare den icke minst viktiga. Europeisk humanism har fått influera ungdomen; man har till och med gått så långt att man har erkänt de klassiska språkens och den klassiska kulturens betydelse för danandet av den turkiska intellektuella personligheten. Man har efter bästa förmåga sökt upptaga ur europeisk kultur endast det som skulle passa för det turkiska folket — att man härvidlag i hög grad blivit beroende av vad det

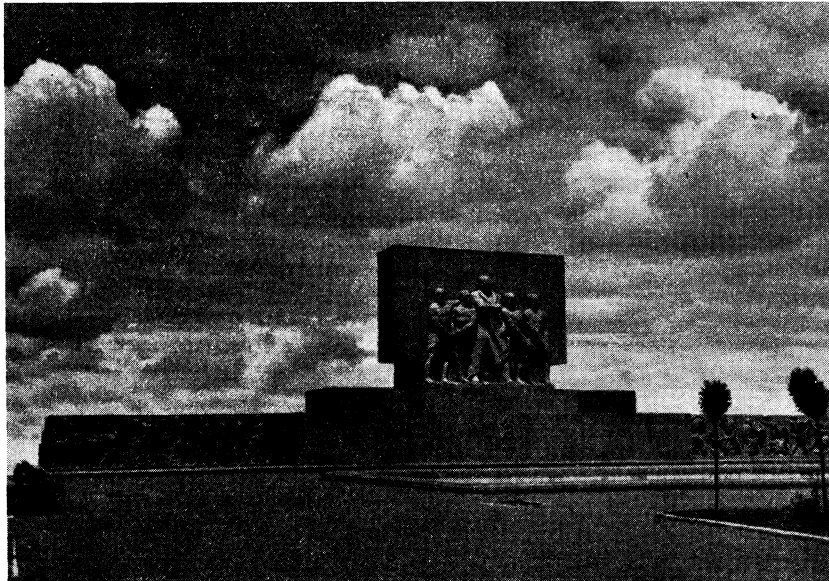
härskande partiet föreskrivit är självklart. Man har gärna tagit in utländska universitetsmän, som har fått hjälpa till med att uppbygga den högre undervisningen. Man sände på det första stadiet en stor mängd unga studenter till olika universitet i Europa. Främst begagnade man sig kanske av möjligheterna att inhämta europeiska lärdomar på teknikens område, för att kunna uppbygga de stora industrier, som nu anläggas i Turkiet. Det är europeiska ingenjörer, som lagt grunden till dem, men det är icke de som komma att fortsätta arbetet — det blir unga turkiska ingenjörer, som redan äro färdigutbildade av sina läromästare eller som komma att bli det inom den närmaste framtiden. Och därmed äro vi inne på ett mycket intressant förhållande i det nya Turkiet: man tar upp västerländska tankar och idéer och västerländsk teknik, men man stöter från sig västerlänningarna.

Europeiskt kapital hade många investeringar i det gamla Turkiet, som delvis tillkommit under det tryck, som man kunnat utöva på förkrigsårens »sjuke man», smeknamnet på sultantidens förfallna Turkiet. Det ingick i kemalismens idé att frigöra sig från utländskt kapital, och hur skulle detta tillgå, om icke genom att höja den egna statens resurser, så att den kunde köpa ut utlänningarna. Detta har genomförts i huvudsak. I våra dagars Turkiet behöver man knappast längre räkna med utländska kapitalinvesteringar. Däremot överlämnas fortfarande stora arbeten till utländska bolag å entreprenad och utländskt lånekapital godtages, som nu senast framgått genom de stora engelska och tyska krediterna. Vad som också hjälpte till då man skulle frigöra sig från utländskt inflytande var att man efterhand kunde utbilda en egen kår av yrkeskunniga universitetsmän, ingenjörer och arkitekter. Europa har gjort sin plikt: det har lärt upp den turkiska ungdomen — som icke på något sätt står efter den europeiska i fråga om intelligens — i de yrken, som tidigare Europa hade monopol på i Orienten. Europa kan gå.

Låt oss tänka oss samma utveckling som i Turkiet i andra stater i främre Orienten (och varför icke med Japan som exempel, även i Fjärran östern). Dessa folk, som bundna av islam under långa tider levat avskilda och fjärran från all den ävlan i Europa, som medfört vårt oerhörda tekniska uppsving, ha alltid varit lämpliga för den europeiska industrien att exploatera. Man har hämtat råvaror från dessa länder, råvarorna ha kommit tillbaka i förädlat skick, och man har alltså haft länderna som avsätt-

ningsfält. Nu kommer en dag, då de olika folken börja att tillgodogöra sig europeiska tankar och idéer, först kanske på det humanistiska området, därefter på det naturvetenskapliga och det tekniska. De börja utbilda sina egna vetenskapsmän och teknici, först vid europeiska universitet och högskolor och sedermera vid egna. Varje land bygger sina egna industrier, förädlar sina egna råvaror och finner avsättning för dem inom ett område, där tidigare europeiska produkter dominerat. Företeelsen är redan känd från japanernas ekonomiska framträngande i Bortre och Främre Indien och i Centralasien. De europeiska makter, som i mycket hög grad bygga på marknaden i dessa än så länge så att säga »sovande» länder, kunna utan tvivel under sådana förhållanden bereda sig på en katastrofal konjunkturedgång, arbetslöshet och inre svårigheter.

Den som besöker Turkiet kan knappast undgå att lägga märke till denna strävan att frigöra sig från Europa ekonomiskt och tekniskt, att bygga ett helt oberoende Turkiet. Det blir vad Kemal Atatürk en gång sade i sitt sexdagarstal — att inom våra nationella gränser arbeta på nationens verkliga lycka och välgång, under det att vi helt stödja oss på vår egen makt att upprätthålla vår existens.

Detalj ur säkerhetsmonumentet i Ankara.